

19:de årg. 1916.

Februari.

Extrahäfte.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris 1 krona.

LUND
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION
DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1916 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitage af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. Tidskriften kommer dessutom att meddela kortare *anmälningar* och granskningar af nyutkommen statsvetenskaplig litteratur, hufvudsakligen svensk men vid förekommande tillfälle äfven norsk och dansk.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året, omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i december 1915.

P. Fahlbeck.

TILL LÄRAN OM
FOLKRÄTTSLIGA RÄTTSÄRENDEN OCH FÖRDRAG

AF

DR. R. ERICH
PROFESSOR VID HELSINGFORS' UNIVERSITET

LUND
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

LUND 1916
HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI

I.

De mellanfolkliga rättsförhållanden äro icke bundna vid vissa typiska former och kunna icke indelas på grund af bestämda yttre kännetecken. Däremot kunna å de folkrättsligt relevanta fakta tillämpas samma allmänna indelningsgrunder, som gälla på andra rättsområden.

Först och främst kunna alltså rent fysiska fakta utöva en konstitutiv, rättsförändrande och rättsupphäfvande verkan på mellanfolkliga förhållanden. En fråga, beträffande hvilken åsikterna divergera, är den, huruvida tiden, tidsförloppet, bör anses hafva en dylik verkan. Härom kan i största korthet sägas, att denna faktor icke besitter den akkvisitiva och extinktiva verkan hvilken i den inom staten gällande rätten framträder dels såsom häfd dels såsom preskription. I förening med andra omständigheter kan tidsförloppet däremot vara af synnerligen stor betydelse. Ehuru t. ex. förvärfvet af ett territorium, rättare sagdt af statsmakten på ett visst område, icke är beroende af någon *usucapio*, kan likväl förloppet af en viss tid vara af betydelse för frågan, huruvida den stat, som gör anspråk på området, verkligen förvärfvat en bestående makt på detsamma. Om tvenne stater tvista om ett område, hvilket tidigare varit *res nullius* och hvilket bägge påstå sig hafva ockuperat och om de därvid kunna grunda sina anspråk på fakta, hvilka ådagalägga, att ett besittningstagande verkligen ägt rum, så kan den stat, hvilken tidigare företagit ockupationshandlingar, åberopa en *jus primi occupantis*. I de fall, då fråga kan uppstå därom huruvida en stat erkänt en viss faktisk förändring eller upphört att göra ett anspråk gällande, kan längden af den tid, som förflutit efter förändringens inträde, gifvetvis vara af stor betydelse. Skulle en stat utkräfvat skadeersättning eller annan godt-

görelse, på grund af en rättskränkning, som en annan stat för länge sedan tillfogat densamma, så kan i många fall ett dylikt anspråk med skäl tillbakavisas såsom »preskriberadt». Sin största betydelse såsom rättsförändrande faktor synes tidsförloppet likväl hafva i det fall, då innehållet af ett statsfördrag icke verkställt eller tillämpats, ehuru anledning därtill förelegat; fortbeståndet af ett dylikt tillstånd kan ådagalägga en verklig *desvetudo*, resp. utvisa att ett rättsanspråk uppgifvits.

Den allmännaste och mest betydande kategorin af folkrättsligt relevanta fakta utgöres af rättsärenden. Förutsättningen för att ett folkrättsligt rättsärende må komma till stånd, är naturligtvis rättsförmåga (egenskapen af folkrättsligt subjekt) samt handlingsförmåga i det gifna fallet, likaså att viljeförklaringen afgifves af därtill behörigt statsorgan. En allmän befogenhet att företråda staten tillkommer i regel monarken samt enligt de flesta republikanska statsförfattningar organet för den högsta exekutiva makten i staten. I hvilken stat som helst kan emellertid statsöverhufvudets behörighet att genom sina viljeförklaringar förplikta staten vara genom statsförfattningen inskränkt. Dylika inskränkningar, hvilka hänföra sig till det ifrågakommande statsorganets *legitimation*, äro jämväl af folkrättslig relevans. Äfven under sin vistelse i främmande land, t. o. m. i krigsfångenskap kan ett statsöverhufvud afgifva en staten förpliktande viljeförklaring, såframt icke ett dylikt läge enligt statens författning beröfvar honom denna kompetens. Frågan om den folkrättsligt relevanta legitimationens förhållande till den statsrättsliga giltigheten af normer, fastslagna genom ett statsfördrag, skall i annat sammanhang behandlas.

I de fall, då en folkrättslig viljeförklaring är rättsligt relevant endast under förutsättning att den stat, till hvilken viljeförklaringen är riktad, mottager densamma, bör förklaringen naturligtvis afgifvas till denna stats legitimerade representant.

Förrän frågan om olika slag af folkrättsliga rättsärenden upptages till pröfning, må här i korthet hänvisas därtill, att äfven på folkrättens område rättskränkningar, delikt, äro ägnade att medföra rättsverkningar. Och på samma sätt som man i privaträtten talar om *obligationes quasi ex contractu*, så kunna analoga fall påvisas äfven i folkrätten, t. ex. då en stat uppträdt såsom *negotio-*

rum gestor för en annan stat och därigenom förvärfvat sig ett ersättningsanspråk. Likaså är det tillåtet att här tillämpa begreppet *obligatio quasi ex delictu*; ett sådant fall föreligger, då under ett krig kombattanter, som inträngt på neutralt område, af den neutrala staten afväpnats och internerats, i följd hvaraf denna stat förvärfvat ett anspråk på ersättning för de kostnader, som därigenom åsamkats densamma.

För att sedan återgå till frågan om folkrättsliga rättsärenden, så äro desamma själfallet i regel *negotia inter vivos*; ett *negotium mortis causa* är emellertid möjligt. Ett sådant föreligger i det praktiskt icke betydelselösa fallet, att en stat, genom fördrag eller ensidig viljeförklaring, uttalar sin vilja att uppgå i en annan stat.

Någon allmän form för folkrättsliga viljeförklaringar gifves det icke. Rättsärenden i rent muntlig form äro sällsynta, men å andra sidan är det ett välbekant sakförhållande, att vid sidan af uttryckliga viljeförklaringar förekomma konkludenta. Äfven ett stillatigande kan stundom ersätta en uttrycklig viljeförklaring. I folkrätten är det icke sällsynt, att statens vilja framgår af dess uppträdande, det sätt, på hvilket densamma förhåller sig till en viss angelägenhet, utan att densamma afgifver någon uttrycklig viljeförklaring. Frågan om *tacite* afgifna viljeförklarings betydelse framträder speciellt, då en i ett folkrättsligt förhållande inträffad förändring berör, om än icke omedelbart, en tredje stats intressen; detta gäller hufvudsakligen i fråga om erkännandet (*reconnaissance*), hvarom senare skall talas.

En folkrättslig viljeförklaring kan vara *villkorlig*. Villkoret kan vara suspensivt eller resolutivt. Af det konkreta fallets beskaffenhet och kontrahenternas afsikt beror, huruvida uppfyllelsen af ett resolutivt, resp. icke uppfyllelsen af ett suspensivt villkor, har den betydelsen, att den villkorligen gjorda viljeförklaringen *ipso jure* förlorar sin rättsverkan, eller om vederbörande stat fastmer bör därom göra invändning. Det senare alternativet torde böra anses motsvara kontrahenternas afsikt, såframt en motsatt afsikt icke kan härledas ur rättsärendet. Såsom exempel på villkorliga viljeförklaringar kan nämnas det fall, att en stat gör beviljandet af en viss fördel (t. ex. sitt samtycke till upphäfvandet

af en främmande stats rätt till konsularjurisdiktion) beroende där-
af. att öfriga stater å sin sida samtycka därtill.

Om en folkrättslig viljeförklaring föranledts af ett misstag
beträffande någon väsentlig punkt eller om den, som afgifvit den,
samma, handlat under ett omedelbart tvång, kan den återkallas.
Om åter staten själf befinner sig i ett tvångsläge, t. ex. i följd af
ett olyckligt krig, och vederbörande organ, utan att personligen
vara tvång underkastadt, å statens vägnar gör ett medgifvande eller
ingår en förbindelse, kan denna icke återkallas; en annan sak är,
att förändrade omständigheter kunna rättfärdiga en ensidig upp-
sägning under åberopande af den s. k. *clausula rebus sic stantibus*.

Oberoende af det å statens vägnar handlande organets all-
männa behörighet är en folkrättslig viljeförklaring i och för sig
ogiltig, i händelse staten genom densamma öfverskridit sin rätts-
förmåga, alltså icke *kunnat* åvägabringa den ifrågavarande vilje-
förklaringen. Om alltså en till en förbundsstat hörande delstat
med en främmande stat afslöte ett fördrag, hvars ingående icke
låge inom dess, utan inom förbundsstatens kompetens, eller om
den förklarade en främmande stat krig, så föreläge intet rätts-
ärende, utan endast skenet af ett sådant. Då emellertid den fak-
tiska makten och maktutöfningen ofta är af stor verkan och be-
tydelse i internationella förhållanden, så kan en dylik, i och för
sig ogiltig handling, medföra rättsligt relevanta verkningar. För
att anföra ett exempel, så vore det mellan England och Egypten
ingångna s. k. Sudanfördraget af 1899 egentligen att anse såsom
juridiskt ogiltigt, eftersom Egypten saknat rättsförmåga att ingå ett
dylikt fördrag utan sin »öfverstats», Turkiets, medverkan och sam-
tycke. Det oaktadt har fördraget faktiskt förmått åstadkomma
samma praktiskt-politiska verkningar som ett i folkrättsligt afseende
fullt giltigt fördrag och besitter utan tvifvel rättslig relevans. Så-
som känt företog äfven Bulgarien såsom turkisk vasallstat åts-
killiga gånger handlingar, hvilka icke föllo inom dess kompetens.
Sålunda kunna de faktiska maktförhållandena spränga rättsliga
skrankor, så att en handling, som saknat de nödiga rättsliga förut-
sättningarna och förty vore ogiltig, likväl medför rättsligt bety-
delsefulla verkningar. — — Om åter en viss förpliktelse endast är
af beskaffenhet att folkrättsligt, alltså fördragsmässigt, inskränka

statens handlingsförmåga, då är en statsakt, som strider mot denna förpliktelse, trots sin rättsvidrighet, icke någon nullitet. Om en stat tillförsäkrat en annan en viss fördel, t. ex. »förköpsrätten» till ett visst område, d. v. s. rättigheten att framom andra förvärfva den offentliga makten på området, för den händelse den förra staten önskade afhända sig detsamma, och om den därefter gentemot en tredje stat ikläder sig en liknande, alltså med den förra oförenlig förpliktelse, så är det senare fördraget icke rättsligt ogiltigt, ehuru dess avslutande inneburit en kränkning af den tidigare medkontrahentens rätt.

Den allmänna indelningen i ensidiga och tvåsidiga rättsärenden äger sin tillämpning äfven på folkrättens gebit. Härvid är den yttre formen icke allena afgörande. Ett *negotium unilaterale* kan till det yttre utgöra en beståndsdel af ett folkrättsligt fördrag; det är icke alldeles ovanligt, att aftalets form användes, oaktadt det materiellt är fråga om en ensidig viljeförklaring.

Såsom ensidiga folkrättsliga rättsärenden kunna nämnas ockupation af ett herrelöst område, krigsförklaring, protest, erkännande och uppgifvande af ett anspråk (*Verzicht*). De bägge sistnämnda, hvilka i verkligheten ofta nog stå hvarandra så nära, att det kan synas tvifvelaktigt när det ena och när det andra föreligger, skola här något närmare beröras. Just beträffande dessa slags viljeförklaringar är det att beakta, att folkrättsliga viljeförklarings icke i hvarje fall afgifvas uttryckligen, utan äfven kunna ske genom konkludenta handlingar eller ock stillatigande, *tacite*. Att juridiskt värdesätta dylika handlingar måste själfallet ofta vara förbundet med vanskligheter, och svårigheterna ökas, då det gäller att bedöma betydelsen af ett stillatigande. Viljan att erkänna ett förhållande, resp. afsikten att uppgifva ett anspråk, måste tydligt framgå af omständigheterna och presumeras icke; häraf härflyta afsevärda svårigheter. Hvad nu särskildt erkännandet beträffar, så erfordras det gifvetvis, för att underlåtenheten att afgifva en uttrycklig viljeförklaring må kunna uppfattas såsom ett erkännande, att staten därom erhållit kännedom samt tillfälle att tillkännagifva en motsatt vilja. Det måste emellertid frågas, huruvida detta i hvarje fall är tillräckligt, huruvida icke en inträffad förändring kan beröra en utomstående stats intressen så aflägsel,

att denna icke har anledning att taga ställning till den inträffade förändringen, förrän möjligen efter förloppet af en längre tid. I själfva verket göra en del författare gällande, att stillatigandet i vissa fall bör betraktas såsom erkännandets motsats, såsom en »stillatigande protest», och det måste medges, att det i vissa fall vore godtyckligt att uppfatta underlåtenheten att inom skälig tid uttala sig såsom ett erkännande. Men i regel måste detta förhållande anses innebära ett samtycke eller ett erkännande, detta framför allt i händelse den stat, som åstadkommit en folkrättsligt relevant förändring, genom notifikation bragt detta till andra staters kännedom. Den missnöjda staten bör då inlägga gensaga, såframt den önskar bevara sitt anspråk. Inom hvilken tid detta bör ske, kan icke genom någon allmän regel fastslås; ju längre tid förflyter, desto tydligare framstår det, att den ifrågavarande staten erkänt förändringen, resp. samtyckt därtill, och desto mera omotiverad vore då en protest. F. ö. beror verkan af gensagan af omständigheterna. Det är möjligt, att det nya sakläget redan därförinnan antagit karaktären af ett *rättstillstånd*. En gensaga kan vara i och för sig berättigad, men det oaktadt förblifva verkninglös, näml. om den stat, mot hvilken protesten riktas, icke fäster afseende vid densamma och den protesterande saknar möjlighet att genomdrifva sitt anspråk. En dylik konflikt är emellertid icke alltid af rättslig beskaffenhet, utan kan äfven hänföra sig till rena intressefrågor, hvilka ju på det mellanfolkliga området i verkligheten ofta äro af vida större betydelse än rättsfrågor. Då t. ex. Österrike-Ungerns monark år 1908 förklarade sig »utsträcka sina suveränitetsrättigheter» till Bosnien-Herzegovina, så kunde Turkiet stöda sin protest på en rättslig grund, hvaremot Serbien endast kunde hänvisa till sina nationella intressen. Och då Serbien sedermera återtog sina anspråk, så innebar detta, att det fann sig i det nya sakläget, men icke, att detta land skulle hafva förpliktat sig att obetingadt och under alla förhållanden afhålla sig från att göra liknande anspråk gällande.

II.

Ett statsfördrag är tvenne eller flere staters gemensamma viljeförklaring, hvarigenom ett rättsärende ingås eller förpliktade rättsnormer fastställas. — De rättsskapade statsfördragen ersätta, såsom bekant, på folkrättens område en öfverstatlig lagstiftning, d. v. s. genom öfverenskommelser mellan staterna kunna nya mellanfolkliga normer fastställas eller tidigare på grund af häfd gällande rättsregler preciseras och utbildas. Fördragsformen kommer alltså till användning, vare sig att därigenom ett mellanfolkligt rättsärende företages eller vissa allmänna normer till efterrättelse fastställas. Den åtskillnad, som på grund häraf uppställts, mellan rättsskapande öfverenskommelser, *Vereinbarungen*, å ena sidan och fördrag i inskränkta mening, i betydelsen af rättsärende, å den andra, är i själfva verket af konstitutiv betydelse. De teorier, som af en del folkrättslärdar uppställts i syfte att eliminera denna åtskillnad, måste betecknas såsom misslyckade, ehuru det visserligen icke kan bestridas, att det särskildt beträffande fördrag med blott *tvenne* kontrahenter stundom kan vara vanskligt att afgöra, huruvida dessa afsluta ett rättsärende eller uppställa en rättsregel; samma fördrag kan själfallet innehålla bestämmelser af hvardera slaget. De rättsskapande öfverenskommelserna äro i de flesta fall kollektivfördrag, gemensamma för ett betydande antal stater eller t. o. m., åtminstone i princip, afsedda att vara gemensamma för alla till det mellanfolkliga samfundet hörande stater. De normer, som genom ett statsfördrag uppställas, behöfva själfallet icke i och för sig hänföra sig till folkrättsliga förhållanden, utan kunna tillhöra t. ex. den internationella privaträttens område. Om åter genom fördraget ett rättsärende kommer till stånd, så behöfver detta icke med nödvändighet vara ett *folkrättsligt* rättsärende, utan kan, ehuru väl detta är mindre vanligt, materiellt vara af privaträttslig natur. Om en stat försträcker en annan stat ett lån, beviljar den en koncession, upplåter en tomt för uppförande af ett legationshotell o. s. v., så föreligger ett privaträttsligt rättsärende, åt hvilket emellertid kan gifvas och stundom gifves folkrättslig form.

Det folkrättsliga fördragets form kan emellertid, på samma sätt som *lagformen* i den inom staten gällande rätten, användas äfven i fall, då hvarken ett rättsärende eller en rättsskapande viljeförklaring föreligger¹. Ett uttalande utan rättsligt förpliktande karaktär, fastställandet af ett sakförhållande, en allmän försäkran om vänskapliga förhållanden, ett önskningsmål (t. ex. att ett förfarande, som kontrahenterna icke velat föreskrifva som obligatoriskt, måtte af dem frivilligt iakttagas) o. a. d.-uttalanden kunna intagas i ett fördrag. Hvad särskildt sådana fördragsbestämmelser beträffar, hvilka hafva formen af en ensidig försäkran eller utfästelse från en kontrahents sida, kan det stundom vara svårt att afgöra, huruvida därmed afses att gentemot medkontrahenterna konstituera en rättslig förpliktelse, hvars uppfyllande dessa kunna påyrka, eller om det fastmer skall vara den ifrågavarande staten obetaget att ensidigt frånträda en dylik bestämmelse. Det diplomatiska uttryckssättet *prendre acte*, som ofta användes af de stater, till hvilka en sådan förklaring riktas, innebär i och för sig icke tillräckligt bevis om resp. staters afsikt och uppfattning². — Någon gång tjänar en fördragsbestämmelse endast

¹ Att ett ensidigt rättsärende stundom iklädes formen af ett fördrag, har ofvan framhållits.

² På dylika, ofta ganska obestämda fall kunde en mängd exempel anföras. Man läse 1. artikeln i Wienkongressens slutakt, hänförande sig till Polen och speciellt hvad däri stadgas om den ryske kejsarens förhållande till härtigdömet Warschau. Huruvida ifrågavarande åtaganden afsågo att konstituera en rättslig bundenhet gentemot medkontrahenterna; framstår i hvarje fall såsom tvifvel underkastadt: säkert är att de ej förmått hindra resp. stater att behandla sina polska besittningar på ett sätt, som stått i strid med fördragsmakternas intentioner, och att de framställningar Västmakterna vid vissa tillfällen gjort, icke åstadkommit någon verkan (se härom speciellt MILOVANOVITSCH, *Les traités de garantie au XIXe siècle*, s. 121 ff.) — Ytterligare må hänvisas till art. 9 i Parisfördraget af 1856, hvori Turkiet underrättar sina medkontrahenter om religionsfrihetens införande i riket och dessa å sin sida förklara, att detta icke berättigar dem till något slags intervention i Turkiets inre angelägenheter. Genom art. 7 i Berlinkongressens slutakt förpliktade sig Turkiet att genomföra (*s'engage à réaliser*) reformer i Armenien samt förklarade sig ämna upprätthålla religionsfrihetens princip; medkontrahenterna åter *«prennent acte de cette déclaration spontanée»*. Af dessa och flera fall framgår, att dylika förklaringar ofta äro obestämda och lätt kunna bli föremål för olika tolkningar.

till att fastslå något, som på annan grund är gällande, t. ex. att fördragets verkningar inskränka sig till kontrahenterna och icke förplikta utomstående stater, ett stadgande som ju endast återger innehållet af en allmän folkrättslig sats.

Här skall icke uppställas någon systematisk indelning af olika slags statsfördrag med hänsyn till deras innehåll; dylika indelningar kunna själfallet ske enligt olika grunder och äro vanligen mer eller mindre godtyckliga samt sakna i allmänhet rättslig relevans. I stället skola några speciella kategorier af fördrag här beröras. Ett konstitutivt eller organisatoriskt fördrag afser att grundlägga ett bestående rättstillstånd; såsom exempel må anföras fredsfördrag, fördrag, hvarigenom ett område afträdes, ett statsförbund eller en realunion grundlägges eller en stat förklaras för evigt neutral. Stundom förutsättes en senare reglering genom ett nytt fördrag. Sålunda föreskrifves i art. 94 af den vid andra fredskongressen 1907 antagna första konventionen, att de förutsättningar, under hvilka de stater, som icke kallats att i kongressen delta, må ansluta sig till fördraget, senare skola fastställas af fördragsmakterna. Icke sällan ansluter sig ett fördrag såsom en osjälfständig, men nödvändig verkställighetsåtgärd till ett hufvudfördrag. I detta afseende är i främsta rummet att beakta den »kompromiss» eller skiljeaftal, hvarigenom en viss tvistefråga, jämlikt ett mellan resp. stater bestående allmänt skiljedomsfördrag, bringas under skiljedomstols pröfning och underkastas dess afgörande. Till ett hufvudfördrag ansluter sig stundom ett eller ett antal bifördrag eller tillägg, hvarvid i det förra vanligen stadgas, att bifördragen skola äga samma kraft och verkan som hufvudfördraget. Detta förfarande kommer stundom till användning äfven i sådana fall, då kontrahenterna vid tilläggsfördraget äro till antalet färre (och möjligen delvis andra) än vid hufvudfördraget. Betydelsen af ifrågavarande klausul är då själfallet den, att hvarje stat, som undertecknat och ratificerat hufvudfördraget, s. a. s. på en omväg inträder i det rättsförhållande, som genom tilläggsfördraget uppkommit. Sålunda omfattar det s. k. Ålandsfördraget af d. 30 mars 1856 såsom fördragsstater icke allenast England, Frankrike och Ryssland, utan, på grund af art. 33 i Parisfördraget, samtliga makter, hvilka undertecknat sistnämnda fördrag.

Statsfördrag ingås själfallet mellan stater. Dock förekommer det stundom, att en stam, hvilken icke kan anses såsom bärare af en statsmakt, af en civiliserad behandlas såsom en formellt likställd kontrahent, med hvilken fördrag ingås. — Vidare är att märka, att det mellanfolkliga fördragets form stundom användes. oaktadt någondera kontrahenten icke är en stat eller t. o. m. ingendera af dem är det. Sålunda hafva familjefördrag eller arfföreningar mellan tvenne regerande hus, i öfverensstämmelse med en äldre privaträttslig uppfattning, ofta ingåtts i form af statsfördrag, ehuru de icke berört resp. s t a t e r s förhållanden. Ett rättsärende, som af en regering ingås med en privatperson eller ett samfund, iklädes stundom ifrågavarande form. År 1867 afslöt Preussen genom ett formellt statsfördrag en öfverenskommelse med det mediatiserade furstehuset Thun und Taxis. Före 1870 kunde påfven i sin egenskap af statsöfverhufvud afsluta verkliga statsfördrag, icke allenast konkordat i egenskap af den katolska kyrkans öfverhufvud; numera kommer själfallet endast den sistnämnda kategorin af öfverenskommelser i fråga. Att konkordaten icke äro några statsfördrag, ehuru de förete betydande likhet med sådan, är åter med hänsyn till påfvestolens rättsliga ställning uppenbart. Ett intressant historiskt aktstycke är det mellan Österrike, Preussen och Ryssland å ena sidan samt kejsar Napoleon I personligen å den andra ingångna fördraget af den 27 april 1814, hvarigenom den sistnämndas tronafsägelse högtidligen bekräftades. Med bolag, som drifvit själfständig kolonialpolitik (t. ex. Ostindiska kompaniet) och t. o. m. med privatpersoner¹) hafva en del stater ingått öfverenskommelser, som varit iklädda formen af ett statsfördrag och vanligen gått ut på afträdande af ett område. Huruvida man i dylika fall velat åstadkomma rättsverkningar, hvilka i saknad af nämnda form icke skulle tillkommit det ifrågavarande rättsärendet, är en fråga, som här icke skall till närmare pröfning upptagas.

¹ T. ex. med en person, som förvärfvat något slags rättstitel till ett område i Afrika och på grund därpå behandlats såsom innehafvare af den offentliga makten på detsamma.

III.

De rättsnormer, som i folkrätten bestämma afslutandet af fördrag, äro dels likartade med motsvarande normer i den inom staten gällande rätten, dels af skiljaktigt innehåll. Det organ, som å statens vägnar avsluter fördraget, är i regel statsöfverhufvudet¹⁾, men i länder, i hvilka ett kollegium — såsom i Schweiz förbundsrådet — utgör den högsta verkställande myndigheten, är det detta, som framstår såsom avslutande fördraget. För öfrigt kunna naturligtvis avvikelser i en eller annan riktning förekomma. Sålunda är det i Tyska riket icke det organ, hvilket »uppbär suveräniteten»; nämligen förbundsrådet, utan kejsären, som, ehuru han icke är rikets monark, äger avsluta statsfördrag.

I de underhandlingar, hvilka föregå afslutandet af ett statsfördrag, deltaga vederbörande statsöfverhufvud vanligen icke personligen, utan bemyndigas därtill någon funktionär. Omfånget af dennes befogenhet angifves naturligtvis af hans fullmakt, men i förhållande till sin regering är han bunden af de instruktioner, som meddelats honom.

De förberedande åtgärderna vidtagas vanligen i vederbörande ministerier; åtminstone uti sista hand i utrikesministerierna. Vanligen försiggå förberedande öfverläggningar mellan den ena statens utrikesminister och den andras där ackrediterade diplomatiska representant. I erforderliga fall kan en gemensam kommission tillsättas med uppdrag att utreda faktiska omständigheter, tekniska spörsmål eller t. o. m. rättsfrågor.

Ifall saken icke är af så enkel beskaffenhet, att den kan ordnas genom utbyte af s. k. noter, sammanträffa ombuden vanligen för att öfverlägga. Kollektivfördrag komma vanligen till stånd vid allmänna konferenser, som för ändamålet sammankallats. — — Ett muntligt fördrag kan nu för tiden knappast tänkas annorlunda än såsom en alldeles exceptionell och därjämte vanligen interimistisk form för en öfverenskommelse. Ett stillatigande samtycke kan

¹ Strängt taget kan visserligen endast en monark statsrättsligt betecknas såsom statsöfverhufvud, men enligt vedertaget språkbruk, som här skall följas, plägar samma benämning användas om presidenten i en republik.

visserligen icke grundlägga ett fördragsförhållande, men det kan undantagsvis tjäna till att vidmakthålla ett tidigare uppkommet sådant. Detta inträffar, då fördraget ingåtts på viss tid, hvilken redan gått till ända, men fördragets innehåll det oaktadt fortfarande tillämpas, likaså i det fall att en ny stat kvarstår i ett fördragsförhållande, som af dess »företrädare» ingåtts.

I fråga om det språk på hvilket fördraget skall affattas, hafva kontrahenterna gifvetvis full bestämmanderätt. I Wienkongressens slutakt, hvilken själf är skriven på franska, förbehålla sig fördragsmakterna rätt att begagna det språk, som de i det enskilda fallet finna lämpligast. Nu för tiden affattas fördragen vanligen särskildt på hvardera kontrahentens språk; stundom därjämte på ett tredje språk (vanligen franska eller engelska), hvilket i händelse af meningsskiljaktigheter skall anses återgifva den autentiska texten. Kollektivfördragen affattas vanligen på franska såsom autentiskt grundspråk.

I den ingress, som föregår själfva fördragstexten, nämnas vanligen såväl kontrahenternas som de befullmäktigade ombudens namn, ofta äfven de skäl, som föranledt fördragets afslutande. Såsom fördragsparter framställas vanligen resp. staters öfverhufvud, någon gång regeringarna (*gouvernements*) eller staterna såsom sådana, undantagsvis de bemyndigade ombudens personer. Dessa olikheter äro själfallet af enbart formell betydelse.

I regel utskrifves fördraget i det antal exemplar, som motsvarar antalet kontrahenter. Dessa undertecknas af samtliga befullmäktigade ombud, hvarvid hvarje ombud å sitt exemplar först tecknar sin stats och sitt eget namn (s. k. alternat). Kollektiva fördrag utfärdas nu för tiden ofta i ett enda grundexemplar, som undertecknas af de delegerade enligt bokstafsordningen på staternas namn och hvilket förvaras i den stats arkiv, på hvars område kongressen eller konferensen i fråga ägt rum.

Fördragets innehåll är fastslaget, så snart de delegerade undertecknat detsamma. Datum är den dag, då undertecknandet skedde och alltså icke ratifikationsdagen, hvilket ju ock i många fall vore af praktiska skäl omöjligt. Fördrag, som antagits vid kongresser eller konferenser, erhålla stundom samma datum som slutakten. — Med ratifikation menas den stadfästelse, som statens högsta

representativa organ tilldelar ett af statens bemyndigade ombud afslutadt fördrag. På grund af häfdvunnen rättsuppfattning och praxis gäller det på folkrättens område icke såsom tillräckligt, att ett behörigen befullmäktigadt ombud på sin hufvudmans vägnar afslutat ett fördrag, utan därutöfver erfordras en särskild viljeförklaring af den sistnämnda. Behöfligheten af ratifikation framhålles vanligen därigenom, att i slutet af fördraget införes en s. k. ratifikationsklausul.

Ratifikationsåtgärden bortfaller själfallet i de sällsynta fall, då resp. statsöfverhufvud personligen avsluta ett fördrag. I krig har öfverbefälhafvaren vanligen makt att avsluta vissa krigföringen berörande fördrag, hvilka då träda i kraft utan ratifikation. I fråga om vissa fördrag af mindre betydelse förklaras ratifikation stundom obehöflig; detta särskildt då avslutandet af ett fördrag i viss mening innefattar en verkställighetsåtgärd på grund af ett annat, tidigare ingånget fördrag; då endast noter växlas, kommer någon ratifikation ej i fråga.

Frågan, huruvida och under hvilka förutsättningar ratifikation af ett fördrag, som undertecknats af statens befullmäktigade ombud, kan vägras, har tidigare varit föremål för olika åsikter. F. n. omfattas allmänt den principiellt riktiga och med ratifikationens väsen fullkomligt öfverensstämmande uppfattningen, att staten, d. v. s. dess vederbörande organ, må, t. o. m. utan att uppgifva någon anledning, vägra att ratificera ett fördrag. En mängd omständigheter, förändringar i statens politiska och ekonomiska förhållanden, svårigheter att erhålla folkrepresentationens samtycke till fördraget eller en dess innehåll motsvarande lag o. s. v. kunna motivera en ratifikationsvägran. — I hvarje fall är dylik vägran ganska sällsynt i fråga om fördrag med tvenne kontrahenter, hvar emot kollektiva fördrag (t. ex. de vid fredskonferenserna i Haag antagna) ofta nog blifvit ratificerade endast af en större eller mindre del af de stater, å hvilkas vägnar konventionen undertecknats. Nämnvärda olägenheter uppkomma härigenom icke, alldenstund fördraget, så framt ej annorlunda öfverenskommits eller uppenbarligen afsetts, icke helt och hållet förfaller, utan träder i kraft mellan de stater, hvilka ratificerat detsamma. — En uttrycklig ratifikationsvägran måste anses vara oåterkallelig i den mening,

att medkontrahenterna å sin sida därefter icke längre äro på något sätt bundna gentemot förstnämnda stat; om denna alltså senare önskade ändra sitt beslut och ratificera fördraget, kan dess i sådant syfte afgifna viljeförklaring mötas med afslag.

Stundom finnes i fördraget en viss tid, vanligen ett år, fastställd, inom hvilken det bör ratificeras, men i de flesta fall förklaras det, att ratifikationen skall äga rum, »så snart som möjligt». Ett mycket långt dröjsmål med ratifikationsförklaringen kan alltså i vissa fall uppfattas såsom ratifikationsvägran. Stundom är det föreskrifvet, att tillämpningen af fördraget skall vidtaga en viss dag eller en viss tid efter ratifikationen. I annat fall träder fördraget i kraft så snart det af bägge kontrahenterna ratificerats och ratifikationsurkunderna utväxlats. Om fördragsmakterna äro flera till antalet och dessa afgifva sina ratifikationsförklaringar på olika tider, inträda fördragets verkningar beräffande dem vid olika tidpunkter, såframt icke annorlunda aftalats. Det är äfven i detta fall uppenbart, att en stat, som ännu icke ratificerat, icke kan på fördraget grunda några anspråk gentemot en kontrahent, som ratificerat. — Att tillägga fördraget eller någon enskild bestämmelse däri förbindande kraft före ratifikationen innebär uppenbarligen en motsägelse, eftersom ratifikationen just skall utgöra slutakten i fördragets tillkomst. Undantag ifrån denna regel, betingade af praktiska hänsyn, äro emellertid icke uteslutna; i sådant afseende må hänvisas till art. XXXVIII i Kongofördraget af 1885, i hvilket signatärmakterna förplikta sig att redan före ratifikationen afhålla sig från vissa, med fördragets innehåll oförenliga åtgärder.

Är ratifikationen i hvarje fall en uttrycklig viljeförklaring eller kan den ske på ett konkludent sätt? Strängt taget måste den förre delen af frågan besvaras jakande, den senare alltså nekande. Ratifikationen är en formalakt, som icke kan ersättas genom konkludenta handlingar. Detta utesluter emellertid icke, att ett fördrag som icke ratificerats, alltså ett ofullbordadt fördrag, likväl bringas till verkställighet, resp. tillämpas. Verkställigheten (*l'execution*) af ett fördrag, säger Rivier (*Principes du droit des gens* II, s. 76), »är en stillatigande ratifikation, men tillika den bästa möjliga ratifikation». Detta påstående kan dock anses vara riktigt endast beträffande fördrag, hvilkas verkställighet icke sker genom ett fort-

satt handlande, utan genom ett endå fullgörande, resp. genom vissa bestämda och begränsade verkställighetsåtgärder. I annat fall kan man icke däraf, att stater, hvilka undertecknat, men icke ratificerat ett fördrag, iakttaga ett därmed öfverensstämmande handlingssätt, utan vidare sluta, att själfva fördraget (hvars ratifikation uteblifvit) erkännes såsom förpliktande, fastmer måste frågan härom pröfvas *in casu*.

I fråga om kollektiva konventioner förekommer det i vår tid icke sällan, att en stat icke vill i alla stycken omfatta ett fördrag, utan, genom att uppställa ett förbehåll, för sitt vidkommande utesluter tillämpningen af någon eller några fördragsbestämmelser. Sålunda hafva åtskilliga stater, hvilka ratificerat de vid andra fredskonferensen antagna konventionerna, gjort detta med förbehåll i fråga om en eller annan punkt, som icke skall gälla med afseende å den ifrågavarande staten, ett förfarande, som i hög grad invecklat dessa fördragsförhållanden och gjort dem i viss mån oöfverskådliga. Frankrike har uppställt förbehåll med afseende å en del bestämmelser i det i Bryssel 1890 ingångna antislafverifördraget. Om dylika förbehåll göras, förrän fördraget undertecknats, eller då detta sker, så hafva medkontraherenterna på förhand erhållit kännedom om reservationen och samtyckt till dess intagande. Göres densamma däremot först vid ratifikationen, så innebär detta egentligen en ändring af fördragets innehåll, men medgifves ganska allmänt vid kollektiva fördrag, oaktadt någon rätt till ratifikation med förbehåll icke omnämnes i själfva fördraget. En kontrahent, som ratificerar fördraget med förbehåll, måste vid sådant förhållande finna sig i att en annan stat, hvilken tidigare meddelat sin ratifikation utan motsvarande förbehåll, uppfattar den förras ratifikationsförklaring såsom ratifikationsvägran. I vissa fördrag, t. ex. i Londondeklarationen af 1909, är ett dylikt uteslutande af vissa fördragsbestämmelser på förhand förklaradt otillåtet. Af säregen beskaffenhet äro förbehåll, som hänföra sig till den allmänna tolkningen af ett fördrag; såsom exempel må anföras Förenta Staternas bekanta förklaring vid andra fredskongressen, hänförande sig till konventionen rörande fredligt biläggande af mellanfolkliga tvister och förestafvad af viljan att häfda Monroe-doktrinens grundsatser. — En inskränkning af ratifikationens verkningar kan ske äfven därigenom, att

fördraget förklaras icke tillämpligt inom vissa delar af statens område, t. ex. i dess kolonier. Å andra sidan förutsättes i flere konventioner, att fördragets innehåll kan genom en särskild viljeförklaring utsträckas att omfatta sådana delar af statsområdet, hvilka tidigare varit undantagna. Sålunda stadgas i den år 1886 antagna och år 1908 reviderade konventionen om litterär äganderätt, att fördragsmakterna äga biträda densamma med afseende å sina kolonier, antingen genom en allmän förklaring eller med begränsning till, resp. med undantagande af vissa kolonier.

Ratifikationen är en viljeförklaring, som förutsätter mottagande från kontrahentens sida (*empfangsbedürftige Willenerklärung*). Därför utväxlas ratifikationsurkunderna mellan kontrahenterna, vanligen på den ort, där fördraget ingåtts. I kollektiva fördrag föreskrifves ofta, att ratifikationen skall meddelas en viss stat, som därom underrättar öfriga fördragsmakter.

De kollektiva fördragen äro ofta »öppna» (*conventions ouvertes*), d. v. s. de stater, som icke inträdt i den ursprungliga fördragsgemenskapen, förklaras berättigade att genom s. k. adhesion efteråt biträda fördraget, i hvilket afseende adherenten därom anmäler hos en bestämd stat (vanligen den stat, i hvilken fördraget uppgjorts): Tillfälle till adhesion beredes vanligen såväl de stater, hvilka visserligen varit med om fördragets utarbetande, men icke undertecknat detsamma som de stater, hvilka icke deltagit i den konferens eller kongress, där konventionen tillkommit. — Till sin rättsliga betydelse motsvarar adhesionen såväl undertecknandet som ratifikationen, hvarvid dock det förra momentet träder tillbaka eller s. a. s. uppgår i det senare, så att adhesionsakten egentligen kommer att framstå såsom en form af ratifikation. Dock är det möjligt, ehuru sällsynt, att adhesionen endast har betydelsen af undertecknande, icke af ratifikation; i sådant fall är konventionen afsedd att senare ratificeras af signatärmakterna, såväl de ursprungliga som de genom adhesion tillkomna. I en del fördrag stadgas uttryckligen, att adherenterna med afseende å rättigheter och förpliktelser äro likställda med öfriga fördragsstater, men äfven utan uttrycklig bestämmelse måste samma grundsats anses vara gällande, såframt icke annorlunda öfverenskommits. Numera gör man i allmänhet icke någon skillnad mellan adhesion och s. k.

accession; stundom användas hvardera benämningen i samma fördrag i fullkomligt samma betydelse. — Vill man bibehålla en principiell åtskillnad mellan dem, så synes såsom accession lämpligast böra betecknas det speciella fall, då en utom fördragsförhållandet stående stat däri intages, oaktadt någon rätt att biträda fördraget icke i detsamma förutsetts. — Rätten till adhesion kan vara förbunden med olika modaliteter. Den kan vara beroende af vissa villkor eller tillerkänd endast vissa stater, den kan vara begränsad med afseende å tiden, dess verkan kan göras beroende däraf, att gensaga däremot icke inom viss tid inlägges af någon af de ursprungliga kontrahenterna o. s. v.

Ett statsfördrag grundlägger folkrättsliga rättigheter och förpliktelser. Det kan ej såsom sådant förändra den inom staten rådande rättsordningen eller tillföra densamma några nya rättsnormer. Det beror i hvarje stat af dess statsförfattning, hvilket eller hvilka statsorgan, som kunna genom fördrag förplikta densamma, ehuruval denna fråga är i hufvudsak likformigt ordnad i olika stater, och i än högre grad är det en författningsrättslig fråga; huru innehållet af ett fördrag skall kunna i statsrättsligt afseende vinna gällande kraft. Det är, såsom ofvan framhållits, ur folkrättslig synpunkt likgiltigt, huruvida rättigheten att avsluta fördrag i en viss stat tillkommer statsöfverhufvudet eller något annat organ, resp. är delad mellan olika statsorgan. Ett fördrag, som ingåtts af det organ, hvilket i kraft af statens författning är därtill behörigt, förpliktar staten t. o. m. i det fall, att organet ifråga i statsrättsligt hänseende öfverskridit sin befogenhet, för så vidt icke i fördraget annorlunda bestämts. I åtskilliga fördrag föreskrifves nämligen såsom förutsättning för ratifikationens meddelande, att resp. folkrepresentationer därförinnan samtyckt till fördraget, resp. antagit dess innehåll att gälla såsom lag; och det är själfallet, att en dylik bestämmelse är af folkrättslig relevans, så att en i strid därmed afgifven ratifikationsförklaring saknar all rättslig giltighet. Har någon dylik bestämmelse icke intagits i fördraget och är detta till sitt innehåll sådant, att det inom den ena eller andra fördragsstaten icke kan erhålla förpliktande kraft och verkan, icke bringas till utförande utan folkrepresentationens medverkan och samtycke, så måste frågan, huruvida en staten folkrättsligt förpliktande rati-

fikationsförklaring kan afgifvas, ehuru detta samtycke icke inhämtats, uteslutande bero därpå, huruvida statsöfverhufvudet varit legitimeradt att afsluta detta fördrag, eller om hans befogenhet att i ifrågavarande afseende företräda staten tvärtom är inskränkt. I det förra fallet har ett förpliktande fördrag kommit till stånd, t. o. m. om medkontrahenten haft sig bekant, att den andres legitimation icke motsvaras af en befogenhet att allena påbjuda fördragets innehåll till efterrättelse inom staten. — Vissa statsförfattningar behandla dessa frågor i så pass obestämda ordalag, att tolkningssvårigheter uppstå beträffande frågan, huruvida statsöfverhufvudets befogenhet att företräda staten gentemot främmande makter är inskränkt, eller om han endast saknar befogenhet att allena fastställa föreskrifter statens myndigheter och medborgare till efterrättelse; stundom synes lagstiftaren själf icke hafva varit fullt på det klara med saken. Huru förhållandet skall betraktas, kommer då vanligen att bero på tolkning och praxis. I andra länder däremot framstår det såsom uppenbart, å ena sidan att författningen ej afser att inskränka regeringens legitimation, å andra sidan att innehållet af vissa slag af fördrag icke kan erhålla kraft af lag inom staten, med mindre folkrepresentationen därtill samtyckt¹. Om nu fördraget ratificeras utan att denna förutsättning uppfyllts, så är och förblir staten folkrättsligt förpliktad gentemot sin medkontrahent, men fördragets innehåll kan icke bringas till verkställighet inom staten, förrän folkrepresentationen samtyckt till fördraget, resp. antagit en därmed öfverensstämmande lag, i följd hvaraf fördraget verkligen kan uppfyllas. Detta uttryckes ofta, ehuru icke fullt exakt sålunda, att ett fördrag kan vara folkrättsligt giltigt, men sakna statsrättslig giltighet.

Möjligheten af en dylik motsättning kan icke bestridas. Emel-

¹ Det formella förfarandet är något olika i olika länder. I några stater förelägges själfva fördraget, i andra ett lagförslag av motsvarande innehåll till parlamentets antagande; äfven ett bemyndigande kan komma ifråga. Regeringen kan vara författningsenligt förpliktad att före ratifikationen tillse, att fördragets innehåll statsrättsligt erhållit förpliktande kraft (utan att dock ratifikationens rättsverkan gjorts beroende av att så skett). Enligt andra författningar förfar regeringen icke inkonstitutionellt, även om den först efter ratifikationen inhämtar representationens samtycke, ehuru väl möjligheten af en konflikt då föreligger.

lertid gifves det en del folkrättslärdé, hvilka förklara densamma vara olöslig, logiskt otänkbar och följaktligen snarare skenbar än verklig. Att staten kunde vara förpliktad gentemot en annan stat och samtidigt rättsligen urståndsatt att fullgöra fördraget, på den grund att dettas innehåll icke vunnit statsrättslig giltighet, be-tecknas såsom något orimligt, eftersom statens vilja är en och odelbar, så att staten icke kan på samma gång vilja och icke vilja något. Nu kan det icke komma i fråga att i strid med en stats-författnings klara och tydliga stadganden därom, i hvilken ord-nung statens myndigheter och de enskilde förpliktande påbud skola tillkomma, tillägga legitimationen att avsluta fördrag obetingad och allsidig rättsverkan, sålunda att uti en stat, där regeringens legiti-mation att avsluta fördrag icke är inskränkt, ratifikationen obe-tingadt och alltså t. o. m. oberoende af folkrepresentationens med-verkan, borde upphöja fördragets innehåll till lag. Det återstår allt-så för anhängarne af denna teori intet annat än att göra äfven den folkrättsligt förpliktande verkan af hvarje sådant fördrag, hvilket icke kan inom staten bringas till verkställighet, förrän det, resp. en dess innehåll motsvarande lag, af folkrepresentationen antagits, be-roende däraf, att sistnämnda förutsättning uppfyllts, och förty låta statens rättsliga bundenhet först därmed inträda. Oaktadt alltså en viss författning helt enkelt förklarar statsöfverhufvudet berätt-igadt att genom fördrag med främmande makter ikläda staten för-pliktelse, så skulle detta; i fråga om nämnda rättsområden, intet betyda. I trots af denna allmänna legitimation vore ett fördrag, i händelse de statsrättsliga förutsättningarna för dess verkställighet saknades, folkrättsligt irrelevant eller innebure i bästa fall endast en villkorlig förpliktelse, oaktadt fördraget själf intet nämner om folkrepresentationens samtycke såsom förutsättning för ratifikatio-nen. Och i öfverensstämmelse härmed vore äfven den olikhet, som förefinnes mellan skilda statsförfattnings stadganden beträffande behörigheten att avsluta statsfördrag, i hufvudsak betydelselös. En sådan teori är gifvetvis orimlig.

Under erkännande af att statsöfverhufvudets ratifikationsför-klaring kan för staten konstituera en rättslig bundenhet, oaktadt folkrepresentationens samtycke enligt författningen skulle varit nödigt, men detsamma icke tillkommit, har Anzilotti (Corso di

diritto internazionale I, s. 131 ff., 213 ff.) velat söka förklaringen härtill uti statsöfverhufvudets ansvarighet. Det föreligger, säger han, en presumption för att befogenheten att uttala statsviljan tillkommer statsöfverhufvudet, såvida motsatsen icke konstaterats på ett folkrättsligt relevant sätt. I själfva verket tillerkänna alla konstitutioner statsöfverhufvudet befogenheten att avsluta fördrag och sålunda gifva uttryck åt statsviljan, äfven då ett annat organ är i besittning af kompetensen att skapa eller bilda denna vilja. Alltså gäller statsöfverhufvudets viljeförklaring, som går ut på fördragets avslutande, folkrättsligt såsom själfva statens viljeförklaring, äfven om den tillkännagifna viljan faktiskt icke vore statens vilja; statens folkrättsliga bundenhet har sin grund i viljan, i händelse den uttalade viljeförklaringen verkligen var det behöriga organets och alltså statens vilja, men i andra fall utgör den en följd af statsöfverhufvudets ansvarighet (*responsabilità*), hvilken ersätter den bristande viljan och gifver rättslig verkan åt en akt, som annars vore ogiltig, i följd af att viljan att förplikta sig saknats. — Att här låta den bristande viljan ersättas af ansvarigheten synes icke ägnadt att förklara saken. Hvarför uppkommer väl en ansvarighet för staten i följd af ett organs viljeförklaring, om icke därför, att enligt statens rättsordning denna skall gälla såsom uttryck för statens egen vilja. Genom att statsförfattningen bekläder detta organ med befogenheten att konstituera en rättslig bundenhet för staten gentemot främmande stater, har ju staten förklarat sig vilja det, som utgör innehållet af det representativa organets blifvande viljeförklaringar. Äfven om man med Anzilotti vill erkänna tillvaron af en *folkrättslig* sats, i kraft af hvilken statsöfverhufvudets vilja gäller såsom statens vilja (såframt icke motsatsen på ett folkrättsligt relevant sätt tillkännagifvits), så kan det med skäl frågas, huruvida icke denna rättssats själf sist och slutligen gäller i kraft af staternas vilja: dessa hafva själfva velat, att det ifrågasvarande organets vilja skall gälla såsom statens vilja. Anzilottis argumentering är ytterligare behäftad med den svagheten, att enligt densamma statsöfverhufvudets legitimation strängt taget så godt som aldrig vore underkastad någon folkrättslig relevant inskränkning. Han säger själf, att alla statsförfattningar tillerkänna statsöfverhufvudet befogenheten att vid avslutandet af fördrag uttala

statsviljan, och af andra satser framgår såsom hans uppfattning, att statsöfverhufvudets legitimation ej kan med folkrättslig relevans inskränkas på annat sätt än genom en föreskrift, i kraft af hvilken *ratifikationen* icke ankommer å honom, resp. icke å honom allena. Alltså: den som äger afgifva själfva ratifikationsförklaringen, är enligt denna teori obetingadt behörig att förplikta staten, äfven om af statsförfattningens stadganden uttryckligen framginge, att statsöfverhufvudet saknar legitimation att ratificera vissa slags fördrag; förrän folkrepresentationens samtycke inhämtats. Endast genom att sistnämnda organ förklarades berättigadt att delta i själfva ratifikationsförklaringen kunde alltså statsöfverhufvudets legitimation med folkrättslig verkan inskränkas; inskränknigen af annat innehåll vore i detta afseende betydelselösa. En sådan uppfattning kan gifvetvis icke biträdas.

Påståendet, att statsviljans enhetlighet upphäfdes, om den folkrättsliga bundenheten göres oberoende af den statsrättsliga giltigheten, skjuter öfver målet. Om en gång af statens författning framgår, att staten i förhållande till sin medkontrahent förpliktas genom en förklaring af regeringen, oaktadt det därförinnan icke dragits försorg om, att fördragets innehåll kan bringas till verkställighet inom staten, så har författningen, såsom uttryck för statens vilja, själf inrymt möjligheten af en dylik kontrovers. Här af kan uppkomma ett abnormt mellantillstånd — som visserligen i hvarje fall kommer att vara af öfvergående art — men äfven detta har ytterst sin grund i statens egen vilja: det har icke ansetts nödigt att genom författningsföreskrifter en gång för alla betrygga en fullständig kongruens mellan de folkrättsliga förpliktelseorna och statens inre rättsordning. Med rätt säger Laband (*Deutsches Reichsstaatsrecht*, VI uppl., s. 172—73): »Dass das Gesetz immer beides zugleich wollen müsse, dass es mit sich selbst in Widerspruch treten würde, wenn es für die völkerrechtliche Gültigkeit der Verträge andere Voraussetzungen aufstellen würde als für ihre staatsrechtliche Vollziehbarkeit, ist unrichtig. Die Legitimation zur Vertretung betrifft ein ganz anderes Rechtsverhältnis, wie die Befugnis, Untertanen und Behörden rechtsgültige Befehle erteilen zu dürfen». Och i själfva verket gifves det ovedersägligen fall, då en kontrovers uppkommer mellan skilda statliga viljeförklaringar. För att nu icke

tala om det fall, då en stat ingått tvenne, med hvarandra materiellt oförenliga fördrag (t. ex. åt tvenne stater inrymt vissa förmåner under förpliktelse att icke bevilja någon annan stat samma förmåner), så är det icke alldeles sällsynt, att en stats lagstiftning i något afseende står i strid med en allmän folkrättslig grundsats, i hvilket fall staten icke kan gentemot en annan stat urskulda sig därmed, att den i följd af sin inre rättsordning är urståndsatt att uppfylla en folkrättslig förpliktelse. En universell mellanfolklig norm är ju ett uttryck äfven för denna stats vilja i dess förhållande till andra stater, men å andra sidan hafva de personer, som äro dess statsmakt underkastade, att ställa sig den därmed oförenliga lagen till efterrättelse. Eller man tänke sig slutligen det fall, att en stat bundit sig genom en konvention, hvars innehåll berör den inom staten gällande rättsordningen, samt i god ordning bragt denna i öfverensstämmelse med fördraget, men att senare, måhända i följd af ett förbiseende, en lagstiftningsåtgärd vidtagits, som i något afseende står i strid med de förpliktelser fördraget grundlagt, hvem kan väl då bortförklara den inkongruens, som ligger däri, att dessa förpliktelser kvarstå oförminskade, medan å andra sidan den nya lagens statsrättsliga giltighet är höjd öfver alla tvifvel?

Vidhålles trots allt detta, att det ligger något principvidrigt, något mot statens eget väsen stridande, däri, att en dylik motsats skall kunna bestå mellan den folkrättsliga bundenheten och den inom staten gällande rätten, enligt hvilken fördragets innehåll ej kan bringas till verkställighet, så må man blott hänvisa därtill, att mången författning samt mellanfolklig praxis icke desto mindre själf räknar med en sådan motsats. Då det stundom stadgas i ett statsfördrag, att regeringarna skola ratificera fördraget, så snart resp. folkrepresentationer gifvit sitt samtycke till detsamma, så kan man däraf *e contrario* sluta, att om ett dylikt förbehåll *icke* gjorts, ett fördrag kan ratificeras och fördragsstaterna blifva gentemot hvarandra bundna, oberoende däraf, om de bragt sina lagar i öfverensstämmelse med konventionen eller ej. Eller man jämföre tvenne statsförfattningar, af hvilka den ena innehåller, att statsöfverhufvudet saknar legitimation, d. v. s. rättsförmåga, att avsluta vissa slags fördrag, så framt icke folkrepresentationens samtycke därförinnan

inhämtats, medan det af den andra författningen endast framgår, att han väl kan afsluta ett sådant fördrag, men handlar inkonstitutionellt, om han gör det utan folkrepresentationens samtycke. Utgöra icke dessa realiteter en bekräftelse af den satsen, att det, alla invändningar af principiell art till trots, i verkligheten är möjligt, att den folkrättsliga bundenheten på grund af ett fördrag och dettas statsrättsliga giltighet icke sammanfalla?

IV.

Verkningarna af ett folkrättsligt fördrag hänföra sig endast till de stater, hvilka ursprungligen undertecknat och ratificerat eller efteråt biträdt detsamma. Dock är det icke heller på det mellanfolkliga området omöjligt, att ett fördrag ingås »till förmån för tredje man», i den mening, att en utomstående stat erhåller ett själfständigt rättsanspråk, hvilket ej kan utan dess eget samtycke upphävas. Dylika fall äro emellertid mycket sällsynta; presumptionen är alltid emot en sådan tolkning af fördraget. Om t. ex. tvenne stater garanterat en tredje stats territoriella integritet, utan att denna deltagit i fördraget, så är kontrahenternas afsikt så godt som undantagslöst den, att sagda stat icke skall kunna i kraft af fördraget göra något själfständigt anspråk gällande. — Utan att någon mera ingående behandling af frågan om *pacta in favorem tertii* här kan komma i fråga, må dock följande omständigheter särskildt framhållas.

Det kan af ett fördrag framgå, att *tertius* skall erhålla ett själfständigt anspråk på fördragets uppfyllande. Sålunda kan det väl knappast betviflas, att då Stor-Britannien år 1863, genom ett mellan detsamma och öfriga stormakter ingånget fördrag, afstod från sina rättigheter till Jöniska öarna, hvilka skulle med Grekland förenas, så förvärfvade sistnämnda stat ett själfständigt anspråk, i kraft af hvilket det kunde påyrka fördragets uppfyllande. Detta var däremot icke förhållandet med Danmark på grund af det bekanta stadgandet i Pragfördraget af 1866 rörande Nordschlesvigs eventuella öfverlämnande till detta land. — Ett konstitutivt fördrag mellan ett större eller mindre antal stater kan, historiskt sedt, hafva skapat en ny stat och alltså faktiskt ligga till grund för dess existens och

statliga organisation, och dock är det uppenbart, att de stater, som ingått fördraget icke hafva någon rätt att, genom att upphäfva detsamma, omintetgöra sin egen skapelse och upphäfva dess statliga existens, hvilken icke längre är på något sätt beroende af fördragets bestånd. »Die Praxis der Staaten kennt Rechtsverhältnisse, die zwar durch Vertrag entstehen, aber nicht in und mit dem Vertrag bestehen oder untergehen». (*Clauss, Staatsdienstbarkeiten, s. 173*) Slutligen må det framhållas, att äfven om ett mellan tvenne stater ingånget fördrag länder, och måhända är afsedt att lända, en tredje stat till förmån, dock utan att denna därigenom tillförsäkras något själfständigt rättsanspråk, så kan för honom likvisst uppkomma ett rättsligt relevant intresse, hvilket på det mellanfolkliga området icke så sällan får ersätta ett rättsanspråk. Om t. ex. tvenne eller flere stater öfverenskommit om en sådan inskränkning i en kontrahents gebitshöghet, att ett denna stat tillhörande område icke får befästas, och om denna anordning uppenbarligen innebär ett skydd och en förmån för en utom fördraget stående stat, så har denna, så länge fördraget är i kraft, icke enbart ett faktiskt, utan ett rättsligt betydelsefullt eget intresse af att detsamma af den ifrågasvarande staten efterlefves. Detta intresse är icke detsamma som ett själfständigt rättsanspråk; ännu mindre följer häraf, att denna utom fördragsförhållandet stående stat förmådde förhindra de makter, som ingått fördraget, att upphäfva den sålunda etablerade inskränningen. Men det är ett obestridligt faktum, att i mellanfolkliga förhållanden ett politiskt intresse kan hafva t. o. m. lika stor reell betydelse som ett rättsanspråk, och ett sådant intresse vinner själfallet ökad betydelse, om det utgör så att säga en reflex af ett mellan andra stater bestående rättsförhållande.

Såframt kontrahenterna icke annorlunda öfverenskommit, kan innehållet af ett fördrag förändras endast med samtliga kontrahenters bifall. De flesta kollektiva fördrag ingås på vissa år, och stundom förutsättes en revision af fördraget efter förloppet af en viss tid. Om bland de ursprungliga kontrahenterna finnes någon eller några, hvilka icke antaga förändringarna, så förblir det ursprungliga fördraget i kraft med afseende å dem och länder alltså äfven till efterrättelse i förhållandet mellan dessa å ena sidan och de stater, som ratificerat det reviderade fördraget, å den andra.

I ett fördrag kan föreskrivas, att vissa, af detsamma oberoende förändringar skola i visst afseende påverka fördragets innehåll. Det speciellt i handelsfördrag ofta förekommande förbehållet om den mest gynnade nationen (*clause du traitement de la nation la plus favorisée*, *Meistbegünstigungsklausel*) är det vanligaste och mest typiska fallet af dylika, s. a. s. automatiskt skeende förändringar.

I fråga om verkställigheten gifves det fördrag af den beskaffenhet, att något yttre fullgörande faktiskt icke äger rum, emedan ett sådant fall, som däri förutsättes, alls icke inträffar, t. ex. ett alliansfördrag, som aldrig kommer att realiseras, emedan *casus foederis* alls icke inträder, ett skiljedomsfördrag, som icke behöfver tillämpas, emedan någon tvist af det slag, som i fördraget förutsättes, icke uppkommer, ett fördrag rörande »förköpsrätt» till en koloni, i händelse den förutsatta »försäljningen» af området alls icke äger rum o. s. v. Andra fördrag däremot, såsom tull- och handelsfördrag, konventioner rörande främmande undersåtars rättsliga ställning, utleveringsfördrag o. a., komma med fullkomlig säkerhet eller åtminstone med den största grad af sannolikhet att gång efter annan tillämpas, och denna tillämpning fortgår, så länge fördraget är gällande. Ett konstitutivt fördrag kan gå ut på ett enkelt fullgörande, sålunda att fördragets verkan i och med dess verkställighet är konsumerad. Detta är fallet t. ex. med fredsfördrag¹, fördrag, hvarigenom ett område öfverlåtes, en stat uppgår i en annan, gränsregleringsfördrag o. s. v. Ett till denna kategori hörande fördrag kan emellertid medföra vissa rättsverkningar, äfven sedan det afsedda rättstillståndet åvägabragts, så är förhållandet med fördrag, hvarigenom en stat förklaras för ständigt neutral eller hvarigenom en realunion skapas.

Medan frågan om verkställandet af folkrättsliga fördrag i det stora hela är af relativt föga invecklad art, uppkomma så mycket mera betydande problem i fråga om deras upplösning och upp-

¹ Därför är det i sak icke oriktigt då ett fredsfördrag ingås för »evärdeliga tider». Däri ligger nämligen den riktiga tanken, att fördraget gör ett slut på krigstillståndet och grundlägger ett nytt freds- och rättstillstånd; äfven om samma orsaker, hvilka föranledde det tidigare kriget, skulle vålla ett nytt, så föreligger dock i rättslig mening en ny tvist.

hörande. Ehuruväl många till den allmänna rättsläran hörande grundsatser därå äga sin tillämpning, inverka därjämte vissa för folkrätten egendomliga omständigheter på saken. Gränserna mellan de olika fall, som här förekomma, äro icke i alla afseende tydliga; främst komma emellertid följande upplösningsgrunder i betraktande:

a. Fullgörande (*solutio*), hvarom ofvan varit fråga och som har sin främsta betydelse vid fördrag, hvilka förutsätta en enkel prestation, resp. vissa bestämda verkställighetshandlingar, med hvilkas fullbordan fördragets innehåll uppenbarligen är uttömdt. Där- emot kan det t. ex. vid alliansfördrag vara tvifvel underkastadt, huruvida inträdet af *casus foederis* och uppfyllandet af den skyldighet, som fördraget förutsätter, innebär, att själfva fördraget genom fullgörande upplösts eller skall anses vara fortfarande gällande vid eventuella fall af samma beskaffenhet.

Med hänsyn härtill är det riktigast, att fördraget formellt upplöses eller ock uttryckligen förnyas.

b. Ömsesidig öfverenskommelse att frånträda fördraget (*mutuus dissensus*). Vid kollektiva fördrag erfordras, såframt icke ånnorlunda aftalats, samtliga kontrahenters samtycke, för att en kontrahent öfverhufvud må kunna utträda ur fördragsgemenskapen, resp. utträda på andra villkor, än fördraget själf medgifver. — Såvida rättighet till utträde icke inrymts i fördraget eller genom särskildt beslut af kontrahenterna medgifves, får ett ensidigt upplösande af fördragsförhållandet äga rum endast i de undantagsfall, som senare komma att beröras.

c. Utgången af den tid, för hvilken fördraget ingåtts. Huruvida något fullgörande eller någon verkställighet därförinnan ägt rum, är härvid utan betydelse. Äfven då ett fördrag ingås på viss tid, göres dess upphörande ofta beroende af uppsägning, så att det samma förblir i kraft under en ny period af samma längd, såframt det icke inom en viss fastställd tid uppsäges. Ett fördrag, hvars giltighetstid utgått och hvilket ej förnyats, kan emellertid af resp. stater fortfarande tillämpas och alltså stillatigande behandlas såsom gällande, hvardera parten likväl obetaget att ensidigt afstå från att tillämpa dess innehåll, såframt detta icke — hvilket i hvarje fall

är sällsynt och icke får presumeras — antagit karaktären af partikulär sedvanerätt.

d. *Desuetudo* eller fortsatt underlåtenhet att bringa ett fördrag till verkställighet eller tillämpa detsamma, ehuru anledning därtill förefunnits. Liksom innehållet af ett fördrag, som formellt upphört att vara gällande, likväl faktiskt kan tillämpas, så kan å andra sidan en underlåtenhet af antydd beskaffenhet utgöra bevis om en i förhållande till fördragets innehåll *contraria voluntas* hos kontrahenterna. Huruvida ett fall af *desuetudo* bör anses föreligga, måste *in casu* prövas. Frågan härom står för öfrigt i nära sammanhang med läran om *clausula rebus sic stantibus*.

e. Uppfyllelsen af ett resolutivt villkor i de sällsynta fall, då ett fördrag ingåtts med ett sådant villkor.

f. Statens undergång, i följd hvaraf dess fördragsförhållanden, med däraf härflytande rättigheter och förpliktelser, själfallet upphöra. I större eller mindre omfång kan inträdet i en statsförbindelse medföra samma påföljd, detta särskildt om därmed är förbunden en *capitis deminutio*, såsom fallet är vid inträdet i en förbundsstat. Frågan om succession i mellanfolkliga rättsförhållanden skall i detta sammanhang icke upptagas till behandling. — Hvad kollektiva fördrag beträffar, så inverkar en fördragsstats undergång i allmänhet icke på förhållandet mellan de öfriga, till fördragsgemenskapen hörande staterna. Dock gifves det fall, då den bortfallnes delaktighet var af den betydelse, att i följd af sagda förändring och beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, antingen rättsförhållandet i sin helhet måste anses hafva gått i sär eller rätt till ensidigt utträde, i betraktande af de förändrade förhållandena, måste medgifvas de kvarstående staterna.

g. Omöjlighet att fullgöra fördragets innehåll. Olikartade fall äro härvid tänkbara. Fördragsobjektet eller fördragets *causa* kan hafva helt och hållet bortfallit. Det kan blifva för en stat omöjligt att fullgöra en åtagen förpliktelse. Då t. ex. i ett alliansförhållande *casus foederis* inträdt, kan den ena kontrahenten af någon anledning befinna sig i ett sådant tvångsläge, att den är urståndsatt att uppfylla sin fördragsplikt. På det folkrättsliga området kan skillnaden mellan faktisk och rättslig omöjlighet ofta vara ganska ringa och svår att fastställa. Det är t. ex. tänkbart, att ett område, hvil-

ket en stat förbundet att afstå till en annan, därförinnan eröfras af en tredje stat eller att områdets invånare lyckas omintetgöra inkorporationen. Omöjligheten att fullgöra eller tillämpa fördraget medför ingalunda alltid dess upphörande. Om exempelvis en stat, i följd af att den befinner sig i krigstillstånd, icke kan uppfylla ett mellan densamma och en neutral stat bestående handelsfördrag — ett fall af öfvergående omöjlighet — så får fördraget icke utan vidare behandlas såsom upplöst.

h. Fördragsvidrigt handlingssätt från medkontrahentens sida. Delvis i motsats till privaträttsliga grundsatser medgifver folkrätten, att en stat, hvars medkontrahent underlåter att uppfylla fördraget, må kunna anse sig vara befriad från detsamma. Att utan tvingande orsak underlåta att uppfylla en fördragsplikt innebär själfallet en kränkning af medkontrahentens rätt; i följd hvaraf denna kan anlita folkrättsligt tillåtna tvångsmedel. Men det står densamma fritt att reagera endast sålunda, att den å sin sida behandlar fördraget såsom upplöst, resp. förklarar sig frånträda detsamma. Denna grundsats äger så godt som uteslutande sin tillämpning på fördrag, hvilka materiellt hafva karaktären af rättsärenden. — Om den stat, som underlåtit att uppfylla fördraget, befunnit sig i ett verkligt tvångsläge, torde medkontrahenten i allmänhet böra tillerkännas rätt att frånträda fördraget, ehuru utöfningen af denna rätt kan innebära en obillighet, men några tvångsmedel få i detta fall icke användas. Dock torde rättigheten att frånträda fördraget knappast kunna medgifvas medkontrahenten, i fall det fördrag, hvilket den i ett tvångsläge varande staten underlåtit att uppfylla, förutsätter fortgående verkställighet och underlåtenheten att uppfylla fördraget varit af öfvergående beskaffenhet eller hänfört sig till bestämmelser af underordnad betydelse. — Äfven i andra fall är det så mycket större skäl att iakttaga försiktighet och måttfullhet, som det lätt kan uppstå meningsskiljaktigheter rörande den rätta tolkningen af ett fördrag och följaktligen äfven därom, huruvida det i alla delar iakttagits eller ej. I vissa fördrag är den viktiga grundsatsen uttryckligen uttalad, att ett åsidosättande af enskilda fördragsbestämmelser ej får uppfattas såsom ett brytande af hela fördraget. Men äfven oberoende af en sådan klausul kunna bestämmelserna i ett fördrag vara så oaf-

hängiga af hvarandra och hänföra sig till så olika förhållanden, att om en enskild fördragsmakt handlar i strid med en viss punkt i detsamma, medkontrahenterna icke få anse sig, i sitt förhållande till sagda stat, fritagna från alla dess öfriga bestämmelser. Det är ju i själfva verket något tillfälligt, huruvida bestämmelser, hänförande sig till olika förhållanden, intagits i ett fördrag eller flere; denna formella omständighet kan därför icke allena vara af afgörande betydelse. — Å andra sidan kunna gifvetvis tvenné skilda fördrag, som behandla samma ämnen, stå i ett sådant sakligt samband med hvarandra, att de uti ifrågavarande afseende måste anses utgöra ett sammanhängande helt. — — *Bona fides* i mellanfolkliga förhållanden kräfyer, att en stat, hvilken finner sin medkontrahent hafva handlat i strid med fördraget, så snart som möjligt tillkännagifver sin uppfattning och gör sina anspråk gällande.

i. En väsentlig förändring i de förhållanden, hvilkas fortbestånd förutsattes vid fördragets tillkomst. Teorin om den s. k. *clausula rebus sic stantibus* har uppkommit inom privaträtten, men har sedermera uppfattats och kommit att gälla såsom en för den folkrättsliga kontraktsrätten säregen grundsats. Dock kan dess betydelse med afseende å den allmänna rättsläran icke förnekas. — Då man nu plägar säga, att folkrättsliga fördrag eller åtminstone vissa slag af dem ingås med det underförstådda förbehållet »*rebus sic stantibus*», så afses därmed, att om de förhållanden, som förelågo vid fördragets afslutande och utöfvade en afgörande inverkan på detsamma, undergått en väsentlig förändring, så är den stat, som finner fördraget hafva blifvit med sina intressen oförenligt, berättigad att ensidigt uppsäga detsamma. Så godt som alla folkrättslärdé, hvilka på ett mera ingående sätt behandlat denna fråga, intaga en något olika ställning till densamma, ehuru väl hos de flesta samma grundtankar återfinnas. Dess speciellt folkrättsliga betydelse har sin grund i den mellanfolkliga rättsordningens särregna beskaffenhet samt i den nära förbindelse, som råder mellan den och de politiska maktförhållandena. Dock vore det ett misstag att tro, att det här vore fråga om en rent politisk grundsats, för hvilken själfva folkrätten stode främmande, och lika oriktigt, som det vore att uppfatta den såsom en ur den mellanfolkliga rättens synpunkt indifferent, likaså oriktigt vore det att stämpla

den såsom en mot denna rätt stridande princip. Genom att ensidigt urgera densamma och gifva den en mycket vidsträckt omfattning, kommer man visserligen till resultat, hvilka stå i strid såväl med *bona fides* och fördragshälgheten som med vissa folkrättsliga grundprinciper, men å andra sidan betingar folkrättens eget väsen dess erkännande inom vissa gränser. Den måste inrymmas i folkrätten, ehuru väl dess bärvidd är svår att angifva och ehuru om den i viss mån kan sägas detsamma som — själf-fallet i mycket högre grad — gäller om kriget, nämligen att däri-genom en s. a. s. irrationell faktor införes i rätten.

Icke sällan förväxlas äfven i rent vetenskapliga framställningar teorin om *clausula rebus sic stantibus* med läran om nödtillstånd och nödvärn i folkrätten. Det oriktiga häruti torde framgå af följande omständigheter: Den stat, som åberopar ifrågavarande clausul, *uppsäger*, rättare sagdt förklarar sig upplösa ett fördrag, visserligen utan att vara därtill berättigad på grund af fördragets eget innehåll och alltså i strid med detsamma. Här är fråga om en rätt att ensidigt uppsäga ett aftal, icke att utan vidare anse sig frikallad från densamma och handla, som om detta vore förhållandet. En stat, som befinner sig i ett nödtillstånd, handlar vanligen omedelbart och utan något dylikt tillkännagifvande på ett mot fördraget stridande sätt. För det andra föreligger i de fall, då *clausula rebus sic stantibus* åberopas, i regeln icke ett sådant trångmål som vid nödtillstånd. Och för det tredje — något, som ofta förbises — då en stat befinner sig i ett tvångsläge, så kan den genom en objektiv rättsvidrig, men subjektivt ursäktlig handling åsidosätta lika väl en fördragsmässigt fastställd som en på grund af häfd gällande rättsnorm. Däremot innebär *rebus sic stantibus*-teorin, *per definitionem*, att en stat ensidigt uppsäger ett fördrag, helt och hållet eller i vissa delar. — Teoretiskt sedt är alltså åtskillnaden mellan de bägge fallen uppenbar, men i praktiken är gränsen mellan sistnämnda fall och ett nödtillstånd ingalunda alltid tydlig. I fråga om följderna må slutligen den olikheten framhållas, att en handling, företagen i nödtillstånd, i öfverensstämmelse med de grundsatser, som gälla enligt den inom staten rådande rätten, ådrager staten ersättningsskyldighet, hvar emot en

sådan skyldighet, åtminstone i regel, icke kan åläggas den stat, som på grund af *clausula rebus sic stantibus* uppsäger ett fördrag.

Äfven i fråga därom, huruvida oftanämnda förbehåll kan göras gällande beträffande alla slags fördrag, gå meningarna åtskiljs. Några folkrättslärdede företråda den åsikten, att någon begränsning i detta afseende icke kan uppställas. Det torde emellertid få anses såsom afgjordt, att klausulen icke äger sin tillämpning å fördrag, hvika icke reglera rättsförhållanden mellan stater, utan innehålla t. ex. normer hörande till den internationella privaträtten. Äfven i öfrigt kommer det ytterst sällan i fråga, att ett fördrag innehållande *rättssatser* kunde på rättsgiltiga grunder ensidigt uppsägas i följd af förändrade förhållanden. Mången vill helt och hållet utesluta denna möjlighet och alltså inskränka klausulens tillämplighet till fördrag, som innefatta ett rättsärende. Ett sådant generellt uteslutande af de rättsskapande fördragen kan visserligen icke anses riktigt, men i hvarje fall måste ifrågavarande klausul med afseende å dem tillämpas med största varsamhet, något som följer redan af det allbekanta sakförhållandet, att ett rättsområde, hvilket tidigare behärskats af normer, gällande med häfdens hälgd, kan göras till föremål för reglering genom noggranna fördragsbestämmelser. Om nu *clausula rebus sic stantibus* på det förra stadiet icke har någon tillämpning, så må det med fullt skäl frågas, hvarför den omständigheten, att samma förhållanden gjorts till föremål för ett fördrag, borde i motsvarande mån verka försvagande på de mellanfolkliga förpliktelserna och nedsätta rättssäkerheten.

Sin hufvudsakliga betydelse har *clausula rebus sic stantibus* vid politiska fördrag, särskildt vid sådana, som pålägga en stat en tung förpliktelse eller på ett kännbart sätt inskränka dess handlingsfrihet. I andra fall hafva staternas maktförhållanden kunnat väsentligen förskjutas; en inskränkning har kunnat blifva oförenlig med statens liffsintressen, en förändring af statsformen i en stat kan i fråga om vissa fördragsförhållanden berättiga medkontrahenten att frånträda fördraget. Det mellanfolkliga rättslifvet känner till en mängd fall, då en stat gjort anspråk på att erkännas såsom befriad från vissa på fördrag grundade förpliktelser under åberopande af en förändring i de faktiska eller rättsliga förhållan-

den, med hänsyn till hvilka fördraget blifvit ingånget. Dylika yrkanden hafva i regel framkallat gensaga från den stats sida, hvars intresse i följd häraf kommit att blifva lidande, men det kan icke påstås, att det berättigade uti själfva läran om *clausula rebus sic stantibus* därigenom principiellt förnekats. De mest kända *clausulafallen* hafva, såsom känt, varit det, då Ryssland år 1870 uppsade 11 artikeln i Parisfördraget af 1856, samt det, hvarigenom Österrike-Ungern 1908 inkorporerade Bosnien och Herzegovina i dubbelmonarkin, en åtgärd, hvilken åtminstone i någon mån kunde motiveras och försvaras därmed, att här förelåg ett faktiskt tillstånd af rättslig relevans, åt hvilket blott kräfdes formellt juridiskt erkännande. Med bättre rätt kunde vid samma tidpunkt Montenegro proklamera upphäfvandet af den inskränkning, som i kraft af 29 artikeln i Berlinfördraget af 1878 bundit dess folkrättsliga handlingsförmåga, detta med så mycket större skäl, som Montenegro icke själft varit med om att antaga ifrågasvarande fördrag, utan fått sig denna inskränkning pålagd af främmande makter. En synnerligen beaktansvärd omständighet är, att i dessa fall den eller de stater, mot hvilka en dylik rättsupphävande viljeförklaring varit riktad, sedermera förmåtts att gifva sitt samtycke till den ensidigt proklamerade förändringen, hvadan den ensidiga uppsägningen af fördraget icke kommit att utgöra den definitiva akten uti fördragsförhållandets upplösningsprocess. Här af framgår för det första, att en stat, som sträfvar att blifva befriad från en dess handlingsfrihet inskränkande eller hindrande fördragsbestämmelse, i många fall kan finna det lättare och fördelaktigare att själf säga sig fri från fördraget i tanke att de stater, som däraf beröras, i sinom tid skola samtycka till hvad som skett, än att försöka medels underhandlingar förmå dem att i vanlig ordning upphäfva fördraget, och för det andra att man likafullt tyekar att tillmäta ensidiga viljeförklaringar rättsupphävande betydelse; man har, om än af hufvudsakligen formella skäl, behof af den sanktion, som ligger i en ömsesidig uppgörelse eller åtminstone i ett efterföljande uttryckligt erkännande af en ensidig upplösning såsom rättsgiltig.

Enligt en uppfattning skulle den grundsats, som går under namnet *clausula rebus sic stantibus*, icke vara något annat än en

regel, som tillämpas vid tolkning af fördrag. Viljan att förplikta sig genom ett fördrag, har man sagt, kan mycket väl vara gjord beroende af förefintligheten af vissa förutsättningar af faktisk och rättslig natur, sålunda att då dessa bortfalla, jämväl viljan att vara förpliktad och därmed den rättsliga bundenheten bortfaller. Att bestämma, huruvida detta är förhållandet, är en sakfråga, men om det framgår, att viljan att förplikta sig uttalats under den tysta förutsättningen, att vissa bestämda förhållanden komme att förefinnas och fortbestå, så är det säkert, att med deras upphörande äfven själfva förpliktelsen bortfaller. — Denna förklaring kan icke fränkännas ett visst berättigande, men då det gäller att *in casu* afgöra, huruvida *clausula rebus sic stantibus* med skäl kan åberopas, synes den gifva mycket ringa vägledning. Först och främst kan det icke vara af afgörande betydelse, hvad den ena fördragsparten afsett och hvilka gränser han för sin del velat uppdraga för sin bundenhet, utan hvad i detta fall kan och bör anses såsom innehållet af kontrahenternas öfverensstämmande vilja. Vidare må det framhållas, att de förhållanden, som efter fördragets ingående kunna inträda och utöfva inverkan på den ena eller den andra kontrahentens vilja att vidhålla, resp. frånträda fördraget, kunna vara så oberäkneliga, att de s. a. s. icke ens potentiellt kunna ingå i fördragsparternas medvetande och alltså omöjligt kunna vid fördragets ingående beaktas. — Det är alltså icke så mycket tolkning af parternas fördragsvilja och därmed själfva fördraget, som frågan här gäller, utan fastmer ett bedömande af den betydelse de inträffade förändringarna rent objektivt sedt måste anses besitta.

j. Ett mellan fördragsstaterna uppkommet krigtillstånd. I hvad mån detta verkar upplösande på de fördrag, de fientliga staterna tidigare med hvarandra ingått, tillhör sedan gammalt de inom den folkrättsliga doktrinen mest omtvistade frågorna. Själftva krigtillståndet är väl enligt nutida rättsuppfattning icke principiellt oförenligt med fortbeståndet af olikartade fördragsförhållanden mellan dessa stater, och det gifves ju fördrag, hvilka ingåtts just med hänsyn till eventuella krig och hvilka alltså just i detta fall komma att utöfva sina verkningar. Allt detta förmår emellertid icke förändra det sakförhållandet, att fredstillståndet redan af

praktiska skäl i allmänhet är en naturlig förutsättning för verkställigheten och den normala tillämpningen af de flesta internationella fördrag. Man plägar visserligen ofta säga, att kriget lämnar alla de fördrag oberörda, hvilka icke, med hänsyn till sin egen natur och sitt syfte, förutsätta vänskapliga förhållanden, eller hvilka icke själfva föranledt kriget. Men nu är förhållandet det, att de allra flesta fördrag just förutsätta normala, d. v. s. fredliga förhållanden mellan kontrahenterna, och äfven om man bortser härifrån, så uttrycker den anförda satsen snarare ett postulat än en erkänd rättsregel. Detta förhållande kommer äfven däri till uttryck, att uti de flesta fredsfördrag ingår en bestämmelse därom, att de fördrag, som genom kriget upplösts, åter försättas i kraft. Det är för öfrigt uppenbart, att frågan därom, hvilka fördrag af kriget beröras och hvilka icke, ej kan afgöras genom doktrinärt resonemang, icke ens på grund af »sakens natur», utan måste lösas med ledning af den uppfattning, som bestämt krigförande staters handlingssätt under senaste tider. I detta handlingssätt kommer nämligen en viss häfd eller åtminstone en någorlunda stadgad praxis till synes, och det må genast tilläggas, att denna faktiskt utsträcker krigets fördragsupplösande verkningar betydligt längre än krigets väsen och ändamål oundgängligen skulle påkalla. Endast i mycket ringa grad har detta ämne berörts uti allmänna konventioner.

Tidigare har man ofta gjort gällande, att fördrag, som innehålla rättsregler, bibehålla sin kraft och verkan, hvaremot fördrag, som till sin natur äro rättsärenden, upplösas. Detta påstående är emellertid helt säkert alltför kategoriskt; äfven bland de förra gifves det i stor utsträckning sådana, hvilka i följd af kriget icke tillämpas och ofta icke ens kunna tillämpas. På samma sätt som det gifves allmänna, med häfdens hälgd gällande folkrättsliga normer, hvilka under pågående krig faktiskt icke efterleivas, och af hvilka många verkligen äro absolut oförenliga med krigets lagar, så är det äfven fallet med en mängd kollektiva fördrag, innehållande universella eller åtminstone »relativt universella» rättsnormer, att deras tillämpning i följd af kriget faktiskt afbrytes, men efter fredsslutet åter vidtager, äfven om någon uttrycklig föreskrift därom vid fredsslutet icke antagits. På detta område, såsom på

många andra, gäller det nämligen, att hälgden och giltigheten af en folkrättslig norm icke får anses hafva försvagats i följd däraf, att den, från att hafva varit gällande på grund af häfd, omsatts i ett uttryckligen formuleradt stadgande¹. Och i själfva verket råder det ju intet tvifvel därom, att den under fredstillstånd gällande allmänna folkrättens normer *eo ipso* återinträda i sin fulla kraft i förhållandet mellan tvenne stater, så snart det krigstillstånd, som varit rådande mellan dem, icke längre består. — Beträffande ifrågavarande arter af fördrag kan det alltså sägas vara det normala, att de *suspenderas* för den tid kriget varar, för så vidt de icke äro afsedda att förverkligas just under krig eller — något som visserligen är ganska sällsynt — praktiskt sedt kunna, om än med vissa inskränkningar och afvikelser, tillämpas i trots af krigstillståndet². Men om alltså i fråga om fördrag, hvilka innehålla rättsatser, den allmänna regeln är eller rättare sagdt borde vara den, att fördragets verkningar endast suspenderas, utan att själfva fördraget upplöses, måste det likvisst medgifvas, att det inom denna kategori gifves äfven sådana, hvilka i följd af kriget förlora sin giltighet, såvida icke denna vid och genom fredsslutet återställles.

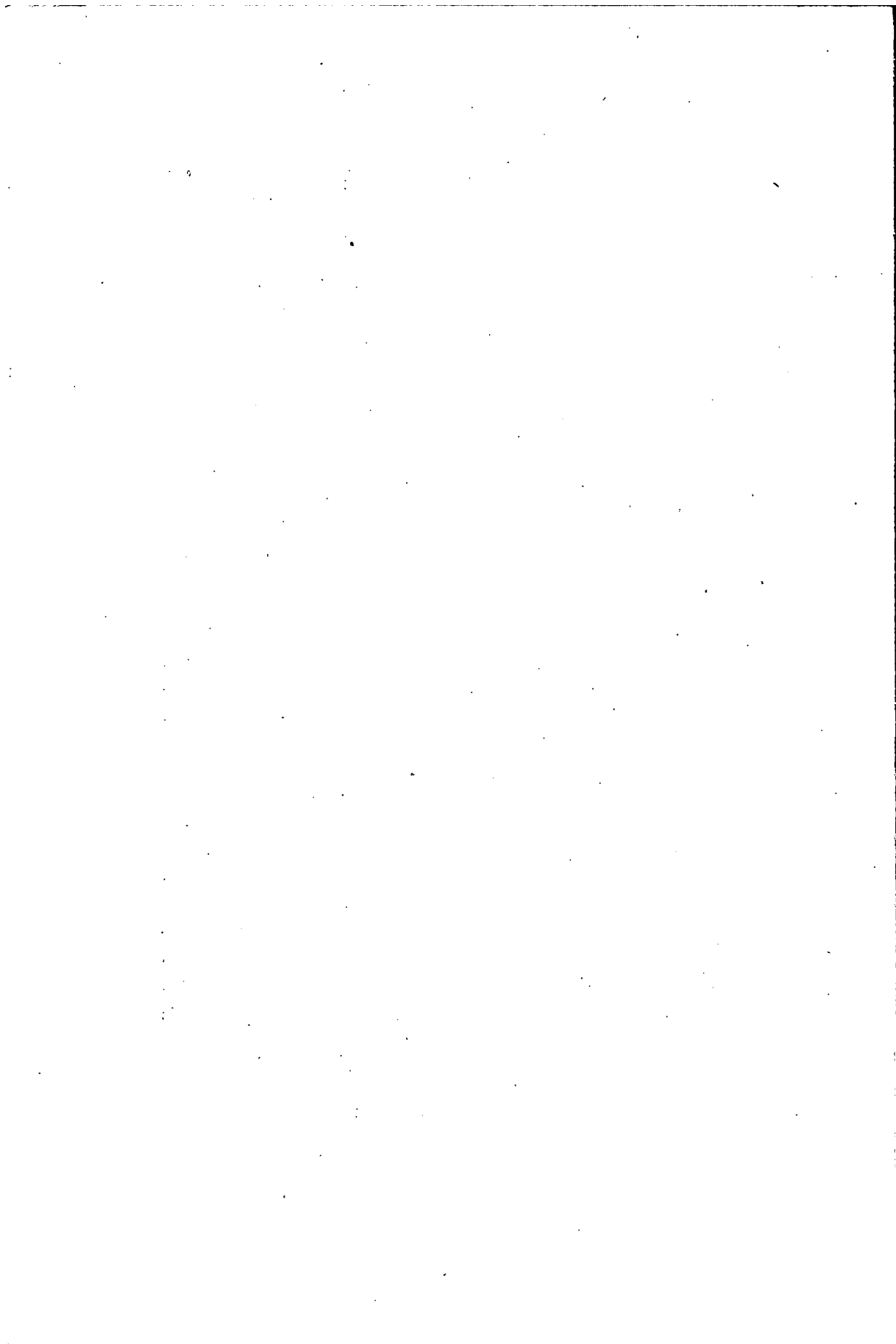
Hvad sedan beträffar speciella slag af fördrag, så torde något tvifvel icke råda därom, att handelsfördrag icke blott upphöra att vara under kriget tillämpliga, utan fullständigt förlora sin kraft och giltighet; detsamma måste anses gälla i fråga om tull- och sjöfartsfördrag samt utlevereringstraktater. — I fråga om de synnerligen betydelsefulla konventioner, som omedelbart beröra enskilda personers rättsliga och ekonomiska intressen, borde själfallet gälla, att detsamma, såvidt möjligt, skola upprätthållas och tillämpas äfven under krig. Hvad särskildt beträffar konventioner angående s. k. litterär och artistisk äganderätt, borde någon omöjlighet att i väsentliga delar tillämpa dem i allmänhet icke föreligga. Dock har, såsom känt, världskriget ådagalagt, i huru ringa grad man i själfva verket beaktat enskilda fientliga undersåtars berättigade intressen äfven i sådana fall, då någon egentlig svårighet att till-

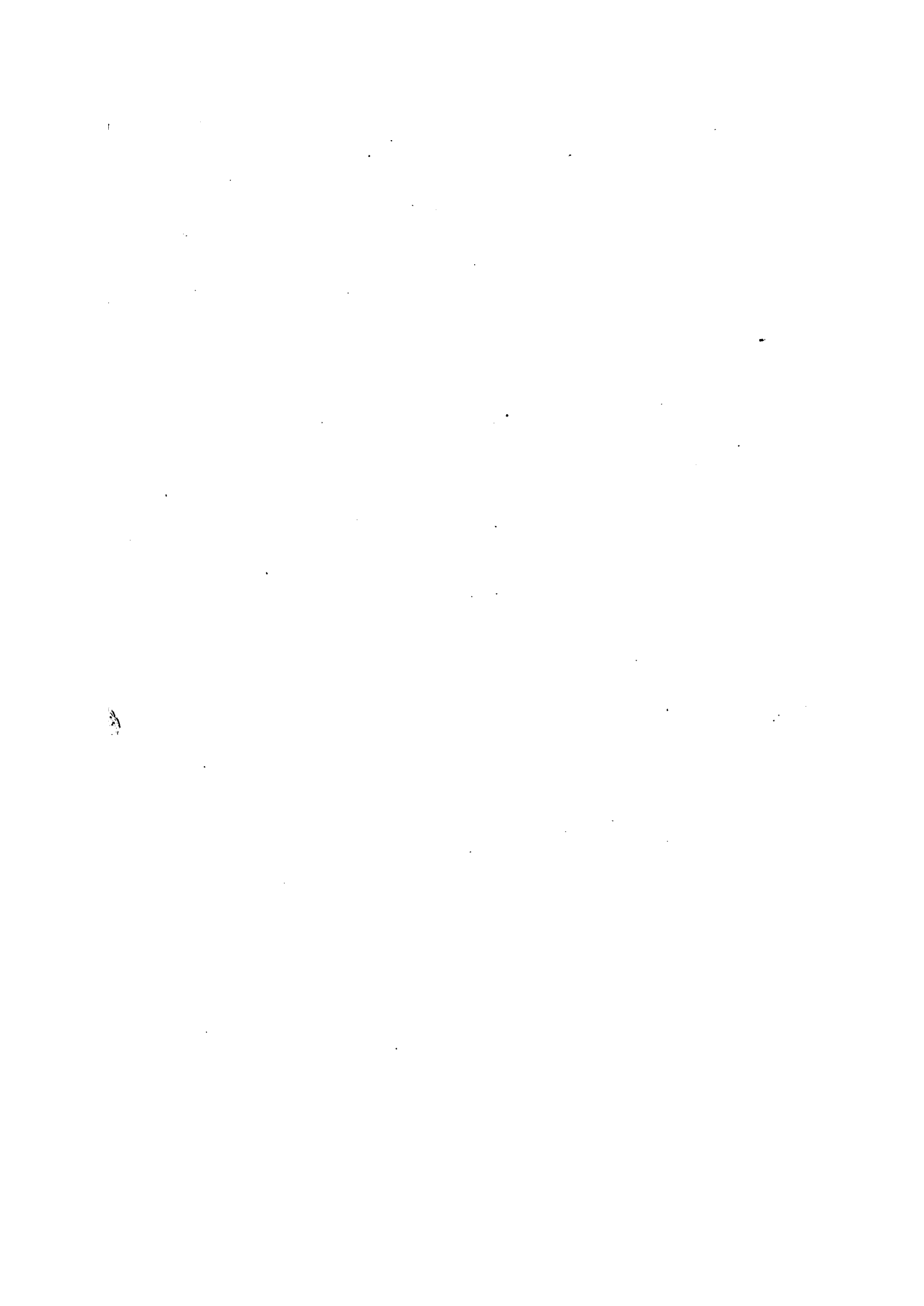
¹ Jfr hvad härom ofvan yttrats i fråga om *clausula rebus sic stantibus*.

² Att krigförande stater faktiskt ofta åsidosätta äfven fördrag af den beskaffenhet, att de icke borde röna någon inverkan af krigstillståndet, har ofvan framhållits.

lämpa ett fördrag icke kan sägas vara förhanden. Den omständigheten, att en eller en del af de krigförande staterna i detta afseende föregått med dåligt exempel, har helt naturligt varit ägnad att förmå de stater, som annars måhända skulle varit benägna att i högre grad iakttaga med rättvisa och billighet öfverensstämmande grundsatser, att å sin sida inslå ett liknande förfarande. Äfven på detta område har det alltså visat sig, att ett i folkrättsligt hänseende oriktigt eller åtminstone mycket betänkligt och i ingen händelse af krigets ändamål betingadt tillvägagående, hvartill en krigförande stat gjort sig skyldig, ofta föranleder dess motståndare att, vare sig i repressaliesyfte eller af opportunitetshänsyn, göra sig skyldig till liknande missbruk. Sådant kan inträffa t. o. m. i fråga om fördragsnormer, som uttryckligen afse fientliga undersåtars ställning just under krigstid. Särskildt har den praktiskt betydelsefulla kontrovers, hvartill tolkningen af art. 23 punkt h uti IV Haagkonventionen af 1907 rörande landtkrigets lagar och sedvänjor redan före kriget gifvit anledning, under världskriget framkallat ödesdiga verkningar. Det däri ingående förbudet att upphäfva eller suspendera fientliga undersåtars rättsanspråk eller beröfva dem deras exigibilitet har den engelska doktrinen velat uppfatta såsom en till en fientlig ockupationsarmé riktad föreskrift, icke såsom en allmän norm, hvilken statsmakten i en krigförande stat är skyldig iakttaga med afseende å alla fientliga undersåtar, gentemot hvilka denna makt har möjlighet att göra sig gällande. I öfverensstämmelse härmed har England vidhållit sin traditionella uppfattning rörande krigets verkningar i fråga om enskilda personers rättsförhållanden: fientliga undersåtar tillkommande fordringsrättigheter anses såsom suspenderade, hvadan någon prestation icke kan påyrkas och något anspråk icke göras gällande inför domstol; om fullgörande af ett aftal kommer i fråga endast under kriget, betraktas själfva anspråket såsom förfallet. Fientliga undersåtar kunna endast i det fall erlægga lifförsäkringspremier till ett engelskt bolag, att detta i det ifrågavarande landet anställt en generalagent, berättigad att uppbära betalning; det nödtvungna upphörandet med premiernas erläggande har åter till påföljd, att anspråket på lifförsäkringsbeloppet går förloradt och endast det matematiska värdet sedermera utbetalas till rättsinnehafvaren. Då

nu England (och en del andra krigförande stater) under kriget tillämpat dylika, med konventionen uppenbarligen oförenliga grundsatser, har följden varit den, att de i krig med England varande makterna inslagit ett liknande förfarande. Bl. a. emanerade i Tyskland i juli 1915 en »Bundesratsverordnung», som gjorde ett betydande intrång i fientliga undersåtars rätt till patent, varumärken o. a. Dylika rättigheter kunna upphävas, inskränkas och öfverlåtas åt andra. Häraf kan visserligen dragas den slutsatsen, att fortbeståndet af ifrågavarande rättigheter principiellt erkännes, försåvidt icke genom särskild åtgärd deras utöfning inskränkes, resp. en rättighet h. o. h. upphäves, men själfva rättigheten har ju härmed förvandlats till ett *precarium*. — I England torde ända sedan krigets början, i öfverensstämmelse med den i detta land rådande allmänna uppfattningen, jämväl rättigheter af sistnämnd beskaffenhet allmänt hafva ansetts såsom upphädda och kraftlösa. — I följd af allt detta har den teoretiskt fullkomligt riktiga principen, att kriget borde få beröra enskildas rättigheter endast i den mån detta af dess ändamål obetingadt påkallas, i mycket hög grad och på ett ödesdigert sätt åsidosatts. Den gamla grundsatsen, att krigsutbrottet i allmänhet verkar upphäfvande på de fördrag resp. stater därförinnan ingått, synes, alla folkrättsliga framsteg till trots, under världskriget hafva kommit till tillämpning i lika hög grad som någonsin tillföre. Sannolikt komma de krigförande staterna äfven nu, då fred ändtligen slutes, att antaga generella stadganden därom, att tidigare ingångna fördrag, resp. att vissa slag af dessa återställas i sin förra kraft. Det återstår sedan att se, huruvida medlemmarna af det mellanfolkliga samfundet i framtiden kunna öfverenskomma om några allmänna rättsregler beträffande krigets verkan på tidigare ingångna fördrag, samt huruvida dylika regler verkligen komma att tillämpas under eventuella krig. Åtminstone i det fall, att en generalkodifikation af gällande universella folkrättsliga normer i framtiden kommer till utförande, skall gifvetvis äfven detta område blifva föremål för reglering.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

≡ Samtliga fonder 31 1916 ≡
öfver 37,000,000 kr.,

däraf garantifondsförbindelser 10,800,000 kr.

Meddelar **brand-** och **lifförsäkringar.**

För bolagets lifförsäkringsrörelse gälla nya, af Kungl. Maj:t i Nov. 1910 fastställda grunder, innebärande ytterst tidsenliga och liberala försäkringsvillkor. Bolagets nya prospekt af 1911 innehåller en rikedom på försäkringskombinationer, delvis för vårt land nya, och tillhandahålles på begäran hos bolagets agenter.

≡ Lifräntor ≡ Pensioner ≡